

EINSTEIN'IN TARTIŞILAN EŞİ

Geçtiğimiz günlerde ABD'deki televizyon istasyonları "Einstein'ın Eşi" adında bir belgesel yayınladı. Belgesel Einstein'ın ilk eşi Mileva Maric'in yaşamını inceliyor ve Einstein'ın görelilik, kuantum kuramı ve Brown hareketi konularındaki araştırmalarını içeren ünlü 1905 makalelerinde onun katkısı olup olmadığı konusunu tartışıyordu.

Belgesele, Maric'in Einstein ile işbirliği yap-pip yapmadığının araştırıldığı bir de online anket eklenmiş. Web sitesinde sorulan soru şu: "1905 yılında geliştirilen olağanüstü fiziği Albert'in tek başına gerçekleştirmiş olması mümkün mü?" Sitede ayrıca, Maric'in "bilimsel başarıları"nın içeren bilgiler de sunularak, ilgilenenleri bunları Marie Curie'ninkilerle kıyaslamaları ve Maric'in neden hiç tanınip takdir edilmediği konusundaki görüşlerini bildirmeleri isteniyor.

Bu medya girişiminin perde arkasında, ileri sürülen bazı iddialar var. Söylen-diğine göre, bir fizikçi bir ara, 1905 makalelerinde Maric'in de adının bulunduğunu iddia etmiş. Albert'ten Mileva'ya yazılan eski mektuplar gerçekten de bir işbirli-ğini akla getiriyor: "...görelilik hareket konusundaki çalışmaları-mız..." Program ya-pımcıları "bu bilgiler doğrultusunda izleyici-lerin, Einstein'ın Mile-va'nın hakkını yiyip ye-mediyine tek başlarına ka-rar vermelerini" istemişler. Physics World Nisan 2004 sayı-sının basıma gittiği ana kadar, an-kete yanıt verenlerin % 70'i, Maric'in gerçekten Einstein ile birlikte çalıştığına inandığını belirtmiş.

Kötü Niyet ve Dikkatsizlik

Belgeseli yapan Melsa Films'in (Avustralya) yapımcıları Einstein'ın yaşamını yazan bazı tari-hçilerle (Gerald Holton, Robert Schulmann ve John Stachel de dahil), yanısıra Maric yanlılarıyla da görüşmüşlerdi. Sonra bütün bu röportaj-lar, Einstein ve Maric'in bu ünlü makaleleri bir-likte yarattıkları izlenimini verecek şekilde dü-zenlenmişti.

Ancak, gerçekler gerektiği gibi sunulmamış-tı. İddiaların çoğu yanlış anlamalar, varsayımlar ve söylentilerden oluşuyordu. Einstein, ETH Zü-rich'deki (Zürich Teknik Yüksekokuulu) bitirme sı-navlarında başarısız olmamıştı. Maric'in gelecek-teki kariyerini de "gözdardı etmiş" değildi. Ona, çalışmasında yardımcı olduğu gibi, diplomasını alması için onu sürekli yüreklendirmişti. Dahası, onun varlığı da bir sır değildi. Einstein'ın en es-ki biyografilerinde bile ondan söz edilir.

Belgesel ve web sitesinde, "1955'te (şimdi ölmüş olan) bir Sovyet fizikçisinin orijinal me-tinleri bizzat gördüğünü ve ortak yazar olarak

Mileva'nın adının bulunduğunu iddia etti" ifade-si yer alıyor. Atfı yapılan fizikçi Abram Joffe, su-nulan bilgi de üstünde Rusça "Einstein - Marity" yazılı bir kağıt parçasının kopyası. (Joffe'nin İs-viçre'de Einstein'ı ararken karşılaştığı Maric, o sıralar soyadını "Marity" biçiminde kullanmak-taydı.)

Ne var ki, Joffe böyle bir iddiada bulunma-mıştı. 1955'te Einstein'ın ölümü üzerine yazdı-ğı yazıda şöyle der: "1905'te Annalen der Physik'de (Fizik Yazıları), 20. yüzyıl fiziğinde çok önemli üç yeni fizik dalını başlatan üç ma-kale yayımlandı. Bunlar Brown hareket kuramı, ışığın foton kuramı, ve görelilik kuramıdır. Bu makalelerin o zamanlar tanınmayan yazarı,

babası ona karşıydı. Evlenmeden önce bir bebek doğurmuş, anlaşılan onu evlatlık vermişti. Bu ve daha sonra yaptığı bir doğum, onu çok zayıf dü-şürmüştü. Fizikten uzaklaşması ve kariyer yap-maya girişmemesi için yeterli neden vardı.

Maric bir entelektüel hırsızlık kurbanı mıydı? En az 1901 yılına kadar fizik eğitimi almıştı. Bu yıllar boyunca Einstein'la çalışmış ve bazı ortak projeleri de olmuştu. Ortak çalışmayı akla geti-ren en önemli kanıt, Einstein'ın 1901'de yazdı-ğı bir mektupta bir gün "görelilik hareket konu-sundaki çalışmalarımızı tamamlamayı umduğu" ifadesini kullanmasıydı. Uzman olmayanlar bu ifadenin görelilik kuramına atıfta bulunduğunu düşünebilirler. Ama bu doğru değildir. O dö-nemde Einstein esir'in (ether) varolduğuna ina-nyordu. Onun görelilik hareketini ölçmek için de-neyler tasarlamak istiyordu. Esir, birçok fizikçi-nin dikkatini çeken bir bilmeceydi.

Kanıtları İncelemek

Sonuç olarak Maric'in, Eins-tein'in araştırma doğrultusunu değiştirmesinde katkısı oldu mu? Belgeli kanıtların hepsi Einstein'ın bunu tek başı-na yaptığına işaret ediyor.

Görelilik hareket proble-melerini açıklamak amacıyla birçok başarısız atılımlar yaptı. Esiri keşfetme ça-balarını bıraktıktan sonra, ış-ığın hızının, kaynağının hızı-na bağımlı olduğu yolunda bir kuram bulmaya çalıştı. Daha sonra, Hendrik Lorentz'in kuramı-nı değiştirerek yeni bir kuram bul-maya yöneldi. Geliştirdiği fikirleri yalnız Maric ile değil, arkadaşları, hocaları, mes-lekttaşlarıyla tartıştı. On yıllık bir tartışma, tart-ma-düşünme sonunda 1905'te birdenbire özel görelilik kuramını geliştirdi.

Maric ile değil, arkadaşları, hocaları, mes-lektaşlarıyla tartıştı. On yıllık bir tartışma, tart-ma-düşünme sonunda 1905'te birdenbire özel görelilik kuramını geliştirdi.

Einstein'ın makalelerinin önemli bölümleri-nin hiçbirinde Maric'in herhangi bir katkısı ol-duğunu gösteren bir kanıt yoktur. Ne var ki, Einstein'ın Eşi'nin yapımcıları tek bir insanın, Einstein'ın bu denli üretken bilebileceğinden kuşku duymuşlar. Maric'in gizli ve olağanüstü suskun bir çalışma ortağı olması da konuyu açıklamıyor. Açıklama, Einstein'ın çok yaratıcı olması ve araştırmalarını sürdürme ve tamam-lama konusunda aşırı ınatçı olmasından ibarettir.

Dahası, Maric'in kendisi de çalışmalarda kat-kısı olduğunu asla ileri sürmedi. 1906 yılı son-larında yakın bir arkadaşına yazdığı mektupta, Einstein için "yazdığı makaleler şimdiden hayli kabarık bir yığın oluşturuyor" demişti. Alelacele yapılan anketlere gelince, bazı insanların geç-mişte olanların oylarla saptanabileceğini düşün-mesi rahatsız edici. Yetki geçmişte saptamaz; yanlış bilgidен edinilen kanı da öyle.

Martinez, A.A "Arguing About Einstein's Wife"
Physics World, Nisan 2004-04-23

Çeviri: Nermin Arık

